

ירושלים מחלון הרכבת הקלה

תכנית לכבוד שנת ירושלים

...וירושלים

תל אביב

2

הפסיפס

1

סיורים

השוק והכיכר

5

דו קיום

4

כיכר השבת

3

דו קיום בעיר מעורבת -
ירושלים כמקרה מבחן

דו קיום

4

בארי BE'ERI

מכון שאלום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE

עיר שיש בה גויים ויהודים

בארץ ישראל שלאחר חורבן הבית חיו בערים רבות קהילות מעורבות של יהודים ולא-יהודים. הז"ל נדרשו להתמודד הלכתית עם מציאות של חיי שכנות עם לא-יהודים, במציאות שבה אין ריבונות יהודית בארץ ישראל. לפניכם קטע מן התלמוד הירושלמי, הדין בקהילה שכזו, שחיים בה יהודים ולא-יהודים ביחד - ובמחויבות של התושבים היהודים כלפי התושבים הלא-יהודים.

עיר שיש בה גויים וישראל [החיים זה לצד זה]
מעמידין גבאי [גובים מס לצדקה] **גויים וגבאי ישראל**
וגובין משל גויים ומשל ישראל
ומפרנסין [מחלקים צדקה] **עניי גויים ועניי ישראל**
ומבקרין חולי גויים וחולי ישראל
וקוברין מתי גויים ומתי ישראל
ומנחמין אבילי גויים ואבילי ישראל
ומכבסין כלי גויים וכלי ישראל
מפני דרכי שלום.

תלמוד ירושלמי, מסכת גיטין, דף לג, עמוד א (פרק ה, הלכה ט)

1. ערכו רשימה של דרכים לחיים משותפים שהתלמוד ממליץ עליהם בעיר משותפת. מה ממליץ לנו התלמוד הירושלמי לעשות לחוד ומה לעשות יחד? מה ההיגיון העומד מאחורי ההמלצות הללו?
2. כיצד יש להתנהג כלפי התושבים הלא-יהודים של העיר, לפי התלמוד הירושלמי?
3. מהו הנימוק לכך? מהו לדעתכם המניע העומד מאחורי הסבר זה?
4. האם המלצות אלה מתאימות לימינו? הסבירו.

מפני דרכי שלום

דרכי שלום הן תקנות שונות שתיקנו חכמים כדי לאפשר קיום בשלום בין בני אדם.

התקנות תוקנו כדי למנוע קטטות ומריבות כתוצאה מקנאה ומענייני כבוד וממחלוקות כספיות, והכל כדי להנהיג יחסים תקינים בחברה.

תלמוד הירושלמי

נקרא גם תלמוד **ארץ ישראל**. זהו חיבור המפרש את המשנה, מוסיף עליה ומרחיב אותה. ההרחבה של הירושלמי מביאה לדין ביטוי את תלמודם של האמוראים מארץ ישראל ומבבל על המשנה, וכן על תחומים אחרים. הסוגיות שבתלמוד הירושלמי נערכו בארץ ישראל בטבריה במאה השלישית. הרמב"ם ייחס את חיבורו של התלמוד הירושלמי לאמורא רבי יוחנן, שהיה מגדולי האמוראים של ארץ ישראל. עד סוף תקופת הגאונים בארץ ישראל החשיבו את התלמוד הירושלמי כעיקר, ופסקו הלכה כמוהו אף נגד התלמוד הבבלי.

אנחנו, היהודים הציונים והאחר

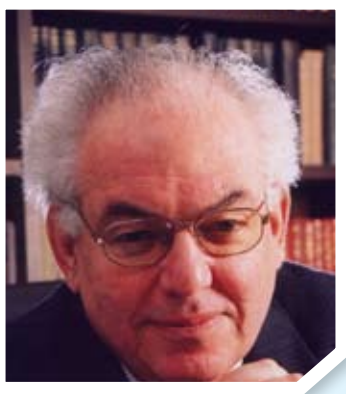
במאות השנים שלפני קום המדינה, חיו היהודים בדרך כלל בקהילות סגורות, שנקראו גם "גטאות". מבחוץ, הגטאות אמנם היו מוקפות באוכלוסייה לא-יהודית, אך בתוכן חיו אך ורק יהודים, ובשל כך הן היו מעין איים מבודדים. בתוך הגטו, ליהודים הייתה בדרך כלל אפשרות לנהל את חייהם במנותק מהאוכלוסייה הכללית, ומבלי לבוא במגע עם לא-יהודים. במדינת ישראל, לעומת זאת, חיים לצד היהודים גם אזרחים רבים שאינם יהודים. בניגוד למצב ששרר בגטו, כאן בישראל ישנם מפגשים רבים בין יהודים ללא-יהודים, שלא ניתן להימנע מהם. לכאורה, יש משהו מפתיע בכך שדווקא במדינת היהודים, נדרשים היהודים להתחכך במוסלמים, נוצרים ומורמונים, בעוד שבגטאות שהיו פזורות ברחבי העולם, הם נמנעו מכך. מה ניתן ללמוד ממצב זה, וכיצד משפיעים המפגשים עם האחר על הגדרת הזהות שלנו כאן בישראל?

בארץ זו אנו מעומתים עם רבים אחרים, הקשורים אליה בדרכים כה שונות. כשמורמונים מתחילים לבנות אוניברסיטה בירושלים, המאוזן קורא אלפי מוסלמים אל מסגדיהם, בשעה שאלפי חסידים נוהרים אל הכותל המערבי. מאמיני דתות שונות צועדים כתף אל כתף בסמטאותיה הצרות של העיר העתיקה כשנשמעות בה בעת נגינות של דתות שונות.

באנו הביתה, אך לבית שאינו מבטיח לנו שלוה וביטחון, אלא מכריח אותנו לפתח יחסים עם ה'אחר'. בדרך כלל, כשאתה בא הביתה, אתה מצפה להיות פטור מהכורח לשלב בין כל הסתירות והצרימות של העולם החיצוני. באופן פרדוכסלי, היה קל יותר לעשות זאת בגולה, שם יכולנו לבנות גטאות. גטו אינו רק אזור פיזי מתוחם, הוא גם מסגרת המאפשרת ליהודים להגדיר את עצמם במונחיהם ובשפתם, בלי צורך להתעמת עם 'אחרות'. זוהי הזדמנות תרבותית וחברתית להגדרה עצמית, בה מאשרת סביבתנו המיידית את שפתנו הקהילתית הפנימית... אך בבואנו הביתה לירושלים, אנו נאלצים להתמודד עם חוויות רבות של שונות קיצונית. כאן, בביתנו, 'האחר' פולש אל תוככי ההגדרה העצמית שלנו. [...]

דוד הרטמן, "עשה לבך חדרים חדרים", מאנגלית: זהר יזב, הוצאת עם עובד, תל אביב תשס"ה

1. מהו האתגר של העם היהודי במדינת ישראל? האם ההמלצות שבתלמוד הירושלמי עשויות לסייע להתמודדות עם אתגר זה? הסבירו.
2. כיצד בא לידי ביטוי אתגר זה בעיר ירושלים?
3. מה לפי דוד הרטמן אנו נדרשים לעשות בירושלים כדי להתמודד עם אתגר זה?

דוד הרטמן (1931-2013)

רב, הוגה דעות ומחנך. מתלמדיו של הרב סולובייצ'יק. שימש כרב במונטריאול, קנדה. עלה לארץ ב-1971 וכהן כמרצה לפילוסופיה יהודית באוניברסיטה העברית בירושלים. הקים בירושלים מכון בינלאומי ללימודי יהדות. הותו ומחקריו של הרטמן קשורים לשאלות היסוד של המציאות החברתית והפוליטית של ישראל והעם היהודי.

דו-קיום בירושלים

מרבית הישראלים ניזונים מערוצי התקשורת ומדיווחי החדשות כדי להבין טוב יותר את היחסים המורכבים שבין יהודים לערבים בעיר ירושלים. אך מסיבות שונות, הדיווחים הללו מתמקדים בדרך כלל בפייגועים ובמקרי אלימות, אף על פי שהם אינם מייצגים את רוב רובם של המפגשים בין יהודים לערבים בעיר המעורבת. מבלי לזלזל בחומרת האירועים הללו, חשוב להדגיש כי לצד האיבה והשנאה בין יהודים לערבים, יש בירושלים מקרים רבים של שיתוף פעולה ודו-קיום בין יהודים וערבים, שמבקשים לחיות בשקט ובשלווה זה לצד זה. לפניכם תקציר ריאיון שהתקיים עם אליעזר יערי, תושב ירושלים ופעיל פוליטי. קראו אותו והשיבו לשאלות שבעקבותיו.

כשהאינתיפאדה ה-3 מרחפת באוויר, איש התקשורת לשעבר ופעיל השמאל אופטימי: "מצטער, העיר עדיין לא בוערת. רוב הציבור הערבי מחפש דרכים של קיום משותף". מצד שני, הוא מתריע: המתיחות סביב הר הבית עלולה להרוס הכול.

שלוש פעמים השבוע, בעיצומם של האירועים האלימים בירושלים, ביקר אליעזר יערי בכפר הערבי השכן צור באהר, מרחק כמה דקות נסיעה מביתו שבשכונת ארנונה. "כולם שם דיברו איתי על להרגיע את הרוחות, על מתי יחזור השקט", מספר יערי (65), לשעבר בכיר בערוץ הראשון, "ואני אומר לך שהכותרות בנוסח 'ירושלים בוערת' לא נכונות וחסרות אחריות. מצטער, ירושלים עדיין לא בוערת. אני לא ממעיט בחומרת האירועים שקרו עכשיו, אבל רוב הציבור הערבי בירושלים רוצה לחזור למסלול ומחפש דרכים של קיום משותף. הבוקר, כל עובדי קיבוץ רמת רחל הערבים, 280 איש, הגיעו לעבודה, כל עובדי הדסה הערבים הגיעו לעבודה, כל עובדי האוניברסיטה הגיעו לעבודה. יש כאן עיר של 800 אלף איש שמנסים לנהל חיים משותפים, זו לא איזו התנחלות קטנה.

"ברמה של המשפחות, של האנשים, הרצון לשמור על שגרה נורמלית קיים מאוד. קיבלתי השבוע המון טלפונים ממכרים ערבים, של התעניינות, של רצון לשמור על קשר. "יצרתם (אנשי מדינת ישראל) עיר דו-לאומית, החלטתם שאתם מספחים אליכם 300 אלף איש? חייבים לחשוב איך לנהל אותה. הדבר היחיד שאנחנו עושים כרגע זה להחזיק בכוח את המכסה על הסיר, בתקווה שלא יעוף. אני לא רואה פתרון בעתיד הקרוב, אבל בסופו של דבר, בלי פתרון, אם בריבונות או באוטונומיה, הסיפורים עם האבנים והמפגעים והר הבית יימשכו לנצח ורק יחמירו.

"העובדה שירושלים, עם כל גודלה ומורכבותה, עדיין מצליחה ליצור דו-קיום יהודי-ערבי יומיומי, היא בעיניי דווקא דבר מעורר אופטימיות", מבהיר יערי, "יש המון פעילויות משותפות, בכל הרבדים. למשל, התארגנות נשים בשם 'מיני אקט' - ארגון של 800 נשים ישראליות שעוזרות לערביי מזרח העיר לטפל בבעיות שוטפות. אם אין אוטובוס לסילואן, למשל, הן יצלצלו וינדנדו לאגד עד שזה יתוקן; יש מפעל להוראת עברית לנשים ערביות, כדי שיוכלו להסתדר ולמצוא עבודה. התחילו את זה ארבע ישראליות, היום יש שם כבר 48 מורים ו-640 סטודנטיות ערביות. יש ארגון מתנדבים להגנה על פועלים ערבים שחוזרים הביתה בלילה. יש שיש משותף שלנו ושלם מול העירייה, על שיפור השירות והתשתיות במזרח העיר.

"ודווקא כפטריוט ישראלי אני אומר - צריך לפתוח, לאזור, לספר מה קורה בשטח, לשמוע מגוון של דעות, לא להיסגר. הפחד שלי הוא שאנחנו כל הזמן נסגרים, ואם אתה חי בהסגר - בחיים לא תדע מה באמת קורה סביבך".

טל בשן, ריאיון עם אליעזר יערי, אתר "מעריב און ליין", <http://www.maariv.co.il/news/politics/Article-501390>

1. כיצד הייתם מתארים את היחסים בין יהודים לערבים בירושלים? על מה תבססו את תשובתכם לשאלה זו?
2. כיצד מתאר יערי את היחסים בין יהודים לערבים בעיר? האם יש פער בין התיאור שלו לתיאור שלכם?
3. למה לדעתכם מתכוון יערי כאשר הוא אומר ש"הפחד שלי הוא שאנחנו כל הזמן נסגרים"? האם אתם שותפים לתחושותיו? הסבירו.
4. דמיינו שאתם עורכים של עיתון או של אתר חדשות גדול, ונסו לחשוב על כתבת המשך לכתבה שקראתם זה עתה. איזה סיפור הייתם בוחרים לספר, ומדוע?

משימת סיכום

במהלך הסיור שלכם בירושלים, תתבקשו לערוך סקר בנושא דו-קיום, שישבו עליו יהודים וגם ערבים שמתגוררים בעיר. לקראת הסיור והסקר שתערכו, ובהתבסס על השיעור שלמדתם, פעלו על פי ההנחיות הבאות:

1. התחלקו לקבוצות של 3-4 תלמידים.
2. נסחו 4-5 שאלות שתוצו לשאול את המשיבים לסקר. חשבו על שאלות שיוכלו לסייע בהבנת המצב בירושלים והאפשרות לדו-קיום.
3. נסו להעריך כיצד ישיבו יהודים וערבים לשאלות שניסחתם.
4. ערכו דיון כיתתי בשאלה: האם אתם בעד גישת ה"גדר הגבוהה" או גישת ה"דו-קיום"?
5. האם בעקבות מה שלמדתם, השתנתה עמדתכם בנוגע לאפשרות של דו-קיום?

גדר ההפרדה' חוצה שכונות ערביות ויהודיות בירושלים